

Ode for the Transfiguration

The gem-like rose was lit
 from above, from the rays of the sun.
 Over and above the rays
 a sea-blossom was spreading.
 5 From the wide-spread sea
 the color of that blossom was bubbling.
 The shade of that variegated blossom
 was that of fruit glittering on the branch,
 Of saffron stalks, of fruit
 10 nurtured by thick foliage,
 The foliage commended by the harpist –
 of which the magnificent David sang.¹⁷
 In the bouquet of mixed roses
 colorful blossoms bloomed.
 15 Those poplars and box trees
 shot pink branches;
 Those cypresses and budding firs
 took the rose for an adornment to the lily.
 The lily was shimmering in the vale,
 20 glittering against the sun.
 By that northern wind
 the gem-like lily was fanned;
 From that southern mount¹⁸
 a gentle mist showered the lily.
 25 The lily was filled with dew,
 with a drizzle of dew, a row of pearls.
 All the blossoms were wet with dew,
 the dew from the clouds, the clouds from
 the sun.¹⁹

17 Allusion to those psalms that evoke the ver-
 dancy of Tabor and Hermon in particular (Ps
 89:12 [88:13 LXX]; 104:16 [103:16 LXX];
 133:3 [132:3 LXX]), among other psalms on
 trees and plants (e.g., 72:16 [71:16 LXX];
 96:12 [95:12 LXX]; 148:9).
 18 The “northern” wind and the “southern”
 mount echo Ps 89:12 (88:13 LXX). However,
 the author seems to be introducing as yet
 another mount with theophanic significance,
 echoing Hab 3:3 (Arm. and LXX): “God shall
 come from the south; and the holy One from
 Mount Paran,” a verse recited by the deacon
 during the solemn transfer of gifts in the
 Great Entrance of the eucharistic liturgy. Cf.
 Isa 63:1–3, referring to Bozrah (an oft-
 contemplated passage by Narekac'i, as dis-
 cussed above; see n. 10).

The stars, one and all, formed a circle,
 30 they formed constellations over
 against the moon;
 The cross-shaped constellations formed an
 orb,
 a circle made of the heavens.²⁰
 Glory to the Father and to the Son, always;
 to the Holy Spirit, now and ever.²¹

19 On the divine descent with cloud and dew,
 see the odes and litanies numbered above, n.
 13; note especially 14, “Litany for the As-
 sumption of the Most Blessed Holy Bearer of
 God,” line 87: “the dew from Hermon to fall
 on Zion descended hidden in you.”
 20 Not so uncommon in his alliteration, the au-
 thor has a play on words: գունդ-գունդ (*gund-
 gund*) and գնդակ (*gndak*), each with diffe-
 rent meaning. Moreover, գնդակ (*gndak*,
 “ball”) and the earlier շուշան (*šusan*, “lily”) appear
 in conjunction in Exod 25:33–34 (cf. 37:20),
 in the details of the lampstand of the Mosaic
 tabernacle. In the allegorical interpretation
 of the lampstand, by Philo of Alexandria and
 the Fathers after him, it represents the planets,
 and its lilies the stars (see above, n. 15).
 21 There is a distorted English translation of
 this poem, by A. Tolegian, trans. and ed.,
*Armenian Poetry Old and New: A Bilingual
 Anthology* (Detroit: Wayne State University
 Press, 1979), p. 39 (repr. in *The Heritage of
 Armenian Literature*, A. J. Hacikyan et al.,
 eds., 3 vols. [Detroit: Wayne State University
 Press, 2000–2005] 2:306–307). For equally
 amiss French translations, see L.-P. Marcel,
*Grégoire de Narek et l'ancienne poésie armé-
 nienne* (Paris: Editions des Cahiers du Sud,
 1953), pp. 78–79; I. Kéchichian, trans.,
Grégoire de Narek: Le Livre de prières, Sources
 Chrétiennes 78 (Paris: Cerf, 1961; repr.
 2000), pp. 88–90; quoted in its entirety by K.
 Beledian, *Les Arméniens*, Fils d'Abraham
 (Maredsous, Belgique: Brepols, 1994), pp.
 73–74; V. Gödel, *Grégoire de Narek: Odes et
 Lamentations*, Orphée, collection dirigée par
 C. M. Cluny, Deuxième série 211 (Paris: La
 Différence, 1995), pp. 39, 41. For an Eastern
 Arm. translation, see Mxit'aryan, *Grigor
 Narekac'i: Taler*, pp. 59, 61.

ՕՇԱԿԱՆԻ ՔՆՆԱԴԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹՅՈՒՆԸ

Լուսիտ Մանասես

Յակոբ Օշականը (այն ժամանակ դեռ
 Քիւֆեճեան) իր քննադատական գործու-
 նէութիւնը սկսել է 1910-ական թուական-
 ներին արեւմտահայ մամուլի էջերում լոյս
 տեսած յօդուածներով: Քննադատական
 գործունէութեան հէնց սկզբից նա արդէն
 ունէր որոշակի սկզբունքներ, մօտեցում-
 ներ, արժեւորման կողմ համակարգ, որին
 հաւատարիմ է մնացել մինչեւ կեանքի
 վերջը: Առաջին յօդուածներում («Մեր բա-
 նաստեղծները» խորագրով լոյս են տեսել
 Պոլսի «Շանթ» ամսագրում 1911-1912 թթ.)
 արդէն բացայայտում է Օշականի ան-
 հանդուրժողականութիւնը միջակութիւն-
 ների հանդէպ, ընդունուած համընդհա-
 նուր կարծիքի հետ կոլորէն համաձայ-
 նուելու փոխարէն ինքնուրոյն վերլուծելու
 ձգտումը, նորի, համարձակի որոնումն ու
 դրուատումը, գրականութեան շահի անվե-
 րապահ չափանիշը: «Մեր բանաստեղծնե-
 րը» խորագրով տպագրուել են Եղիշէ Դու-
 րեանի եւ Լեւոն Էսաճանեանի ստեղծա-
 գործութիւններին նուիրուած նրա յօ-
 դուածները: Անդրադառնալով Եղիշէ Դու-
 րեանի գործին՝ երիտասարդ քննադատը
 հակիրճ փորձել է ցոյց տալ այդ գործի հա-
 յեցի ոգին ու գեղեցիկ ոճը: Ինչպէս ուրա-
 խութեամբ նշում է Օշականը, Եղիշէ Դու-
 րեանը, թէեւ երկար տարիներ եղել է «լոյ-
 սէ զուրկ հանքերու հետաքրքիր խուզար-
 կուն» (այսինքն՝ զբաղուել է բանասիրու-
 թեամբ, պատմութեամբ, իմաստասիրու-
 թեամբ, հնագիտութեամբ), «անհաւատալի
 գեղեցկութեամբ, տարաշխարհիկ բոյրերով,
 վարդով ու արեւով վառուող գոյներով
 ծաղիկներ բերած էր ան այդ ստուերոտ
 լուութեանց մէջէն»¹:

Օշականն ուշադրութիւն է դարձրել
 նաեւ հեղինակի ոճին ու լեզուին: Նրա
 կարծիքով Եղիշէ Դուրեանի ոճը շատ ինք-
 նատիպ է, լեզուն պատկերաւոր է, բառերի
 ընտրութեան եւ գործածութեան հարցում
 հեղինակը ժուժկալ է, եւ արդիւնքում բա-
 ռագործածութիւնը միշտ տեղին է ու ազ-
 դեցիկ:
 Լեւոն Էսաճանեանի ստեղծագործու-
 թեան մասին Օշականը խիստ բացասական
 կարծիք է յայտնել: Ըստ քննադատի՝ այս
 հեղինակը չունի բանաստեղծական ձիրք
 ու անհրաժեշտ զգայնութիւն, ինքնատիպ
 ոճ ու երեւակայնութիւն, որոնց բացակա-
 ութիւնը փորձել է լրացնել անհասկանալի
 յուլիսներով, ժողովրդական թեմա-
 մնալու ձգտումով, ժողովրդական թեմա-
 մներ օգտագործելով եւ նոր բառեր ու
 պատկերներ ստեղծելով: Օշականը Էսաճա-
 նեանին հակադրել է Դանիէլ Վարուժա-
 նին՝ գրելով. «Մենք ունեցանք Վարուժա-
 նը, որ մեզի բերաւ նոր երգ մը: Այս երգը
 իր խորունկ հնչականութեամբը եւ յուզող
 քաղցրութեամբը մեր բանաստեղծութեան
 մէջ ստեղծեց սարսուռի նոր լար մը, ինչ-
 պէս Պօպեո ըրաւ Ֆրանսական բանա-
 ստեղծութեան մէջ»²:
 Օշականը եղել է վարուժանի արուես-
 տը բարձր գնահատողներից մէկը: Այն
 ժամանակ, երբ դեռ վարուժանի ստեղծա-
 գործութեան մասին հակասական կարծիք-
 ներ էին արտայայտուում, Օշականը Զմիւռու-
 նիայի «Հայ գրականութիւն» ամսագրում
 հանդէս է եկել վարուժանի «Յեղին սիր-
 տը» եւ «Հեթանոս երգեր» ժողովածոների
 վերլուծութեամբ: Այս յօդուածում առաջ
 քաշուած շատ գրոյթներ, տրուած բնորո-
 շումներ եւ արուած եզրայանգումներ չեն

1 «Ազատամարտ», Պոլիս, 1911, էջ 775:

2 Նոյն տեղում, էջ 857:

Այս տրամադրութեամբ Օշականը քննել կամ «հարթել» է Հ. Նազարեանցի, Լեւոն Շանթի ու Շիրվանզադէի, Երեմեանի ու Փափագեանի, Ինտրայի ու Վահան Թեքէյեանի ստեղծագործութիւնը: Երիտասարդ քննադատն անխնայ խարազանել է իրենց բանաստեղծ երեւակայող նորելուկներին, որոնց թուում է, թէ գրախանութի ապակու առջեւ կանգնելով կամ խմբագրատան սանդղղքները մաշելով՝ ապացուցում են, որ բանաստեղծ են, իսկ ինքնատիպ լինելու եւ տաղանդաւոր հոգեկուտ համար կարծում են, թէ պարտադիր է անհասկանալի լինելը: Օշականն այն կարծիքին է, որ քննադատներն էլ շահադիտական նպատակներով անտեղի գովեստներ են յաճախ շռայլում՝ փնտրելով ապացոյցներ իրենց տեսութիւնների համար: Տարբեր առիթներով Օշականը նշել է, որ ինքը չի անդրադառնում անարժաններին՝ խնայելով սեփական ժամանակն ու ուժերը: Սակայն երբեմն այդ քայլին նրան դրդում է միջակութիւններին շնորհուած փառքը հերքելու անհրաժեշտութիւնը: Այդպիսի դէպքերից մէկի համար գրել է. «Մտքի աշխատութեանց ամէն ձեւերը փորձող, ամէնէն ալ միջակ դուրս եկող այս մարդուն հետ մեր զբաղումը աւելորդ պիտի ըլլար, եթէ երբեք չհանդիպէինք հոս ու հոն անոր գործին հանդէպ ցոյց տրուած մեղապարտ ներողութեան մը»¹⁷:

Նրա կարծիքով այդպիսիներից է եւ Սիմոն Երեմեանը, որին նուիրուած յօդուածը յատկապէս ուշագրաւ է նրանով, որ հնարաւորութիւն է տալիս բացայայտել, թէ ինչպիսին պիտի լինի քննադատը կամ գրականութեան պատմաբանը Օշականի կարծիքով: «Գրքեր կուլ տուող ու թոհուրոհներ անող մօրուքով գրամով» Սիմոն Երեմեանի «խորունկ» ուսումնասիրութիւնները, ինչպէս երիտասարդ քննադատն է բնորոշել, «հասարակութիւնը դուրս

17 Նոյն տեղում, էջ 106:

կ'ուզան ու տարօրինակ փառատօքսը կ'իրազորեն հարկւրաւոր էջերու մէջ բան մը չըսելու, գիծ մը դուրս չբերելու որ քննութեան ենթակայ գրագէտը լուսաւորէ, կանոնաւորէ, դէմքի մը շնորհին մօտեցնէ»¹⁸:

Երեմեանի՝ գեղարուեստական գործերի առիթով գրած վերլուծութիւնները բնութագրել է որպէս նոյն գործերի անհասկանալի, «ծիծաղելի» վերլուծումներ ու մէջբերումներ: Սա այն դէպքում, երբ «գրականութեանց պատմութիւնը այսօր այնքան խստապահանջ նկարագիր է հագած, որ կարելի է անպատիժ անձնականն ու առարկայականը իրարու խառնել անոնց մէջ»¹⁹:

Օշականի համոզմամբ՝ գրականութեան պատմաբանը, աչքի առաջ ունենալով անցեալի բոլոր վաւերագրերը, պիտի հետու պահի ընթացողից հին ճշմարտութիւնների զառամած բոլոր եւ պիտի պատմի ու սովորեցնի հրապուրելով, գրաւելով, նոր ու կենդանի ոճով: «Անոր ներքին չեն աւելորդ շեղումներ, շանքարողներ, հետտորական շողփաղփուլներ: Անոր ներքին չէ միեւնոյն ատեն անխելք, թափփփած թուլ-վարտիք ոճը»²⁰, - գրում է Օշականը:

Միաժամանակ պատմել չի նշանակում վերլուծել: Իսկ յաճախ մեր գրականութեան պատմաբանների աշխատութիւններում, ինչպէս ճիշտ նկատել է Օշականը, «պարապ տեղը պիտի փնտռէք քննադատելու սեփական դրուժիւն, երեւոյթները ինքնեկ աչքով դիտելու տրամադրութիւն, գրագէտները թափանցելու, հասկնալու, դասակարգելու մէջ խղճահար պարկեշտութիւն»²¹:

«Վրթանէս Փափագեան իբր գրական քննադատ» յօդուածում կարդում ենք.

18 «Մեհեան», Պոլիս, 1914, թիւ 1, էջ 10:
 19 «Մեհեան», Պոլիս, 1914, թիւ 7, էջ 105:
 20 Նոյն տեղում:
 21 «Մեհեան», Պոլիս, 1914, թիւ 2, էջ 27:

«Մենք, Մեհեանականներս, կը պահանջենք որ մեր գրականութեան պատմութիւնը գրողները ունենան ամէնէն առաջ խոր հասկացողութիւն ու մարդուածութիւն միջազգային գրականութեանց բոլոր երեսներուն, բոլոր անկիւններուն ու խորքերուն»:

Երիտասարդ քննադատը իրաւացիօրէն ընդգծում է, որ, չգիտես՝ ինչու քննադատութիւնը «ծերակուտականներուն, ճերմակ մագերովներուն» մենաշնորհն է դարձել: Իսկ թէ ինչ պարտադիր հատկութիւններով ու կարողութիւններով պիտի օժտուած լինի քննադատը, երիտասարդ Օշականը գրել է. «Բննադատին արժանիքը տպաւորութեանց խառնակ ցանցէն գտնելն է էականը, մութին մէջ մնացած դպալութիւնները՝ ան պիտի կանչէ գիտակցութեան լոյսին. կրաւորութեանց գիտող հոգեբանական իրողութիւնը պիտի ցայտեցնէ, լեցնելով անոր մաշած շրջափոքրը, հագցնելով անոր ճշմարիտ դպացումի մը, ճշմարիտ պատկերի մը երեսը»²²:

«Մեհեանի» թիւ 4-ում լոյս տեսած «Հարթենք» յօդուածը նուիրուած է Լեւոն Շանթի «Հին աստուածներ» դրամային: Ընդհանուր առմամբ, Օշականը գրական կարծիք ունի Շանթի թատերական գործերի մասին: Նա գրում է. «Անոնց մէջ մենք կը հանդիպինք ժամանակակից հարցերու շուրջը թափառող համեստ խուզարկուին որ ունի իր ծրագիրը, իր միջոցները, իր տեսութիւնը հանդէպ այդ հարցերու»²³:

Օշականի կարծիքով Լեւոն Շանթն ունի տաքուկ ոճ, տեսարաններ կառուցելու հմտութիւն, ընթերցողին տպաւորելու կարողութիւն, յաջողութեամբ խուսափում է երկխօսութիւնների հնարաւոր ձանձրոյթից, կարողանում է պատմել, վերարտադրել իր տեսածը:

22 «Մեհեան», Պոլիս, 1914, թիւ 7, էջ 27:
 23 «Մեհեան», Պոլիս, 1914, թիւ 4, էջ 57:

Բայց «Հին աստուածներ» դրամայի մասին Օշականի կարծիքն այսպիսին է. «Հոգեբանօրէն անճիշդ, թերի ու անխնամ, բեմական թեքնիքի տեսակէտէն խրամատներով բաժան բաժան, գործողութիւնով կաղ ու ծոյլ, իմաստասիրութեան համար ոչ մէկ նոր հոգեկան երես բերող այս գործը տարօրինակ բախտաւորութիւն ունեցաւ»²⁴:

Նա բարձր է գնահատում Շանթի դրամայի «գաղափարը», որն է՝ հայ գեղարուեստական գրականութեան մշակման համար մեր անցեալին անդրադառնալը, մեր արդի հոգին հասկանալու համար վաղնջական քաւարանն իջնելն ու մեր պապերի հոգին պեղելը: Շատերը Շանթի պապերի հոգին պեղելը՝ դրաման արժեւորում «Հին աստուածներ» դրաման արժեւորում են իբրեւ երեւակայութեան ծնունդ, մի գործ, որ հակալինն է իրականութեան: Սակայն Օշականը պնդում է, որ դրամայի նիւթը պատմութիւնից է վերցուած՝ վկայակոչելով արեւելահայ բանասէր Գրիգոր Տէր-Պողոսեանին: Լեւոն Շանթը նպատակ է ունեցել ներկայացնել հայ ցեղին առաւելագոյնս հարագատ տիպարներ, որոնք համադրեն հարկ եղած խորութիւնն ու մեծութիւնը եւ միաժամանակ արդի սարսուտներ պարունակեն: Օշականի կարծիքով նրան չի յաջողուել նպատակին հասնել, որովհետեւ դրամայի կերպարները հայ չեն: Օշականը ընդգծեցնել է համարում Աբեղայի երազի դրուագը: Ըստ երիտասարդ քննադատի՝ ծիծաղելի պարզամտութիւն է կարծելը, թէ եղջիւրով գիտամտութիւն է կարծելը, թէ եղջիւրակների խմելը կամ երկու-երեք կնոջ ընկերակցութեամբ ժամանակ անցկացնելն է հեթանոսութիւնը, երբ հեթանոսութիւնն է տուել քաղաքակրթութեան խոշորագոյն գլուխգործոցները: Օշականը գտնում է, որ Շանթը վրիպել է ոչ միայն գործող անձանց կերպարներում, այլև դրամայի գործողութեան կառուցման մէջ: Դրաման

24 Նոյն տեղում, էջ 61:

սկսում է անորոշ մի կէտում, ապա իրար են յաջորդում հանելուկային իրադարձութիւններ, հոգեբանական թերի կացութիւններ: Ոչ մի արարի մէջ հանդիսատեսին պարզ է հեղինակի մտադրութիւնը, գործողութիւնների հիմնական գաղափարը: Այնպիսի տպաւորութիւն է, որ դրամայում բացակայում է ամենակարեւորը՝ կեանքը: Այս բացը հեղինակը փորձել է լրացնել իրենց բնականոն ընթացքով շարժուող նախադասութիւններով, ինչի շնորհիւ «Հին աստուածները» բաւական գեղեցիկ քերթուած է: Սակայն Շանթը մոռանում է, որ սա կարող է գոհացնել թերեւս թղթի վրայ, այսինքն՝ գրաւել ընթերցողին, բայց ոչ թատրոն եկած հանդիսատեսին. չէ՞ որ բեմը գիրք է: Բեմը պահանջում է ժամանակի, գործողութեան, կացութիւնների, բառի տնտեսում: Այստեղ մի ճիշդ, վանկը, կարծատեւ լուրջութիւնը շատ աւելի տպաւորիչ են, քան շողարձակ էջերը: Շանթի այս դրամայում շարժման, կեանքի, այլ խօսքով՝ իրականութեան երակը երկրորդական է մնում: Օշականը փորձում է դրամայում գտնել շահեկան կողմեր ու գրում է. «Ինձի համար շահեկան են իր անջատ նախադասութիւնները, որոնք երբ պարունակութեան տեսակէտէն միշտ ինքնատիպ ալ չեն — Պ. Սեղբոսեանի մէջ շատ Նիչէ, շատ Իպսէն ու Մէթէրլինի կայ, բայց ֆանթէզիսթ ձեւով մը կ'ըսեն աղուոր բաներ, յաճախ լաւ ու նոր կնիքով: Հոս ոչ մէկը իրաւունք ունի, կը կարծեմ, խստապահանջ ըլլալու»²⁵:

Շանթին ու նրա ստեղծագործութեանը Օշականը համակողմանիօրէն անդրադարձել է «Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան» գրքի էջերում: «Ինչ որ գրեր եմ Հին աստուածներ տուամային վրայ օրինակի համար, «Մեհեան» հանդէսին մէջ, կը պահէ իր էական սկզբունքները նաեւ այն աշխատանքին ներսը, որ Լե-

25 «Մեհեան», Պոլիս, 1914, թիւ 4, էջ 61:

ւոն Սեղբոսեանին է նուիրուած ներկայ Համապատկերին շարքին»²⁶:

Իր «Հայ գրականութիւն» դասադրքում, որ լոյս է տեսել 1942 թ., Օշականը Շանթի ստեղծագործութեան հետ կապուած յիշատակում է «խորհրդապաշտութիւն», «անհատապաշտութիւն», «ընկերային առաջադրութիւններ», «նէոլոգիանտիզմ», «իմաստասիրութիւն» տերմինները²⁷:

Լեւոն Շանթի ստեղծագործութեան հանդէպ ոչ հիացական վերաբերմունքը հարադատ էր նաեւ «Մեհեանի» միւս աշխատակիցներին: Դժուար է կռահել, որ այստեղ իր ոչ փոքր դերն է ունեցել հեթանոսական շարժմանը հակադրուելու մեհեանականների ձգտումը: Այնուամենայնիւ, պիտի նշենք, որ իր տարած գրական գուգահեռներում եւ համեմատութիւններում Օշականը ցուցաբերել է որոշակի ծայրայեղութիւն եւ միակողմանիօրէն սրել է նմանութիւնները: Այսօր՝ գրեթէ հարիւր տարի անց, վստահաբար կարող ենք ասել, որ Լեւոն Շանթի «Հին աստուածներ» դրաման տարիներ շարունակ եւ յաջողութեամբ իր գոյութեան իրաւունքն է պաշտպանում ե՛ւ թղթի, ե՛ւ բեմի վրայ:

«Հարթենք»-ների շարքում առանձնանում է «Վահան Թեքէյեան եւ իր «Հրաշալի յարութիւն»ը» յօդուածը, որտեղ Օշականը բանաստեղծութիւնների անմիջական տեքստային վերլուծութիւններ է կատարել եւ ուշադրաւ եզրակացութիւններ է արել: Նրա կարծիքով՝ «Թեքէյեանի համար դժուար է առարկայական մնալ, որքան դժուար է իրերէն դուրս, անոնց վերեւ, երեւակայութեան ուժովը իր հոգին կամարել»²⁸: Օշականը թոյլ է համարում Թեքէյեանի «ազգային» հայ-

26 Յ. Օշական, Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան, հտ. 1, Երուսաղէմ, 1945, էջ 21:
27 Տե՛ս Յ. Օշական, Հայ գրականութիւն, Երուսաղէմ, 1942, էջ 465
28 «Մեհեան», Պոլիս, 1914, թիւ 6, էջ 86:

րենասիրական քնարերգութիւնը՝ չնայած որոշ էջերում իրականացուած է տեսնում «մեր երազին կաղապարը, պարզ, ճիշտ եւ յուսադրիչ ձեւով մը»: «Այդ քերթուածները անյաջող են, վասն զի անոնք զգացում համադրելէ, գոյներ սեւեռելէ աւելի՝ հակումներ կ'ուրուագծեն, չբացատրուող միտումներ դէպի մահը, դէպի խորհուրդը, դէպի տեսիլները, շրջանակներ, որոնք իրենց կեդրոնը չունին բանաստեղծի սիրտին մէջ»²⁹: Առհասարակ «ազգային» թեմատիկան քնարերգութեան մէջ այնքան էլ բարեհաճօրէն չէր ընդունուում Օշականի եւ միւս մեհեանականների կողմից՝ սուր գաղափարայնութեան, ընդգծուած միտումնաւորութեան համար: Քնարական բանաստեղծութեան յաջողութեան գաղտնիքն իրերի ետեւում եղած խորհուրդների եթազիտակցական զգացողութիւնն է, որին կարելի է հասնել ոչ թէ խորհրդաւորութեան, տեսիլայնութեան, արտաքին հակումների ցուցադրմամբ, ոչ թէ «ձեւական հրապոյրներով», այլ ստեղծագործական ներքնատեսութեամբ, ինչը շատ քչերին է տրուած: Այս յօդուածում Օշականն ուշադրութիւն է դարձրել արեւմտահայ բանաստեղծական լեզուի զարգացման գործընթացին եւ նկատել է, որ իրապաշտները եւ նրանց յաջորդող սերունդը հիմնական ուշադրութիւնը կենտրոնացրել են պատկերի կառուցման սկզբունքների վրայ: Նրանց տեսադաշտից դուրս էր մնում յատկապէս չափածոյի երաժշտական կողմը: Այդ պատճառով «ազատ ոտանաւորը շուտով իջաւ անտաղանդ քերթողներու սրբապղծումին»: Այս ամէնից քննադատը եզրակացնում է, որ ժամանակակից բանաստեղծները, ենթարկուելով օտար ազդեցութիւնների, չեն ըմբռնել մեր ազգային բանահիւսութեան, միջնադարեան աշխարհիկ տաղերգութեան, հոգեւոր քնարերգութեան ոգին ու ձեւը, այլապէս

29 Նոյն տեղում, էջ 89:

նրանք աւելի ինքնուրոյն եւ հզօր կը լինէին իրենց ժառանգորդական կապով: Օշականը դնում է ազգային բանաստեղծական գեղագիտութեան մշակման պահանջները. «Ինչ որ մեր անցեալը, ինչ որ մեր ցեղին բնագրը աշխատած է իրագործել, մեր պաշտօնական գրագէտները հեռու են հասկանալէ: Մենք առաջարկը կը բերենք հայկական Նոր Քերթողականին»³⁰:

«Այս ոգով Յ. Քիւֆեհեանը «հարթում» է Հ. Նազարեանցին ու Լ. Շանթին, Շիրվանզադէին ու Փափագեանին, ինտրային ու Ս. Երեմեանին: Իհարկէ, այդ գրողների ստեղծագործութեանը քննադատի ներսը գնահատականները որեւէ լուրջ արտուած գնահատականները ինչպէս իր ժամածէք չեն ներկայացնում ինչպէս իր ժամանակին, այնպէս էլ այժմ: Դրանք ըստ էության ծայրայեղութիւններ էլ չէին. առանց թեան ծայրայեղութեան քննադատը առարկայական վերլուծութեան քննադատը անվերապահ մերժում էր այդ գրողներին, անվերապահ մերժում էր այդ գրողներին, քանի որ նրանց ստեղծագործութիւնը որոքանի միջավայրի, պատմաշրջանի, ազգաշակի միջավայրի, պատմաշրջանի, ազգաշին ու հասարակական հոգեբանութեան արտայայտութիւն էր: Նորը ստեղծելու համար պէտք է իսպառ կործանել հինը, - ասա՛մար պէտք է իսպառ կործանել հինը, - ասա՛ «Մեհեան»ի գիծը, որ յատուկ է բոլոր անցումային շրջաններին»³¹, - գրել է գրականագէտ Լ. Մնացականեանը:

Անժխտելի է, որ երիտասարդ քննադատի գնահատականները խիստ են, երբեմն ծայրայեղ, քիչ դէպքերում նոյնիսկ սխալ, սակայն միշտ պատճառաբանուած ու անկեղծ: Չենք կարծում, որ կարելի է ասել, Օշականի կարծիքը ոչ առարկայական թէ Օշականի արդիւնք է՝ պայմանաւորութեան արդիւնքը համար հինը իսրուած նորը ստեղծելու համար հինը իսպառ կործանելու մղումով: Աւելին, տարիներ անց «Համապատկերի» էջերում նշուած հեղինակների մասին Օշականի կարծիքը գրեթէ չի փոխուել: Սա ապացուցում է, որ

30 Նոյն տեղում, էջ 90:
31 Լ. Մնացականեան, Գրական քննադատութիւն «Նախասարդ» եւ «Մեհեան» պարբերականներում, Երեւան, 1988, էջ 26:

